

še sam ne ve,
kako mu kdo
v trenutku blažene prevare je lahko
še več pobral,
ko je kdaj premogel sam.

O, nisem te iskal.
Zmerom si prihajala
sama in odhajala.
Jaz sem ostajal sam.
Ne hodi zdaj več trkat na duri mi srca!
A če bi še kdaj prišla,
vedi, da nisem
več tam.
Tablica z napisom visi
na durih mojega srca,
ki ga poštarji v mednarodnem jeziku
pišejo k naslovom neodddanih pisem:
PARTI.

SMRTNE BLODNJE

(Odlomek iz drame »Balada o poročniku in Marjutki«)

Bratko Kreft

Spominu B. A. Lavrenjeva

Sredi noči na samotnem otoku Kelmes Barsu. Kirgizi pravijo, da to pomeni »Človekova poguba«. Ribji kozolec, kamor sta se za-tekla Poročnik in Marjutka. Veter. Morje tiho šumi. Glasovi, ki jim nihče ne ve, od kod in kam. Vstajajo iz morja in z vetrom hité, se spet vračajo in izgublajo v hladno noč.

Nisi, kar misliš, da si!
Kdaj boš, kar bi rad bil?
Svetovi luči in temè
čumijo v tvoji sli!
Živeti! Uživati! Sanjati!
Večna preža na življenje in smrt.

Zdaj nič si,
zdaj drobec veselja,

zdaj svetu vladar
in sebi in drugim
neskončno brezbrežje.

Svet mečeš iz tečajev,
planetom odrejaš pot,
bogove si zrušil v prah in pepel,
a kam boš, človek, sebe del,
da boš, kar že zdavnaj,
že zdavnaj bi moral biti?

Poročnik se premetava na svojem ležišču. V vročini se mu blede. Marjutka je šla po vodo.

POROČNIK (*ves spremenjen. Razmršen. Njegove oči zro blazno okrog sebe, besede se mu živčno trgajo iz prsi, kakor da so z onkraj sveta. Drami se iz težkega spanja*): Saj že grem. Pa kaj hoče general od mene? Zakaj me ne pusti spati, saj vendar veste, kakšna pot je za mano. (*Skoči nenadoma pokonci ter se postavi tak, kakršen je, v »mirno«*.) Gardni poročnik Govoruhov..., Ivan Aleksandrovič, vaše visokoblagorodje... Da... Ujeli so nas. Zaseda... Nato smo se z zvijačo osvobodili. Bandite smo vse postrelili razen... (*Nenadoma ves preplašen*) Kje jo imate?... Saj sem jo pripeljal seboj... Mačka! Divja mačka! (*Vstopi Marjutka z vojaško kanglico in ga začudeno gleda. Tudi ona je utrujena in neprespana. Poročnik jo srepo gleda, toda kakor da je ne vidi.*)

MARJUTKA: Zakaj si vstal? Saj vendar govoriš od vročine! Tako lepo sem te zavila v kožuh, ti pa si vse stresel s sebe. (*Gre k ognjišču.*) Noč je še!

POROČNIK (*stoji prikovan in strmi predse, kakor da mu oči hočejo poleteti za njegovimi prividi.*)

MARJUTKA (*med potjo*): Po vodo sem šla. Čaja nimava več. Le nekaj vodke je še ostalo. Zavrela bom vodo in prilila malo vodke. Že dve noči se ti blede, da me je bilo že skoraj strah. Prehladil si se! (*Potem ko je vse pripravila na ognjišču, se obrne k njemu.*) Lezi! Si slišal? (*Nejevoljna, ker ne uboga.*) Lezi! Sicer te bo vrag vzal! Pa te ne sme! Oba morava priti živa v naš štab! Kaj me tako gledaš? Ali si pozabil, da je revolucija? Da si moj jetnik, jaz pa tvoja straža?

POROČNIK (*je zaslišal muziko-paradni marš. Kar strese ga. Tudi povelja sliši. Zdaj je vrsta na njem. Z oficirsko vnemo in ponosom potegne nevidno sabljo.*) Mirno! Četa, v paradnem koraku marš!

MARJUTKA: Spet se mu blede! Kaj naj naredim? Že tretjo noč se mučim z njim.

POROČNIK (*ki je začel korakati, govori navideznemu spremljevalcu*): Mislim, da bo moja četa generalu všeč. Saj sem jo rešil iz ujetništva. (*Hoče iz lope.*)

MARJUTKA (*skoči predenj*): Kam hočeš?

POROČNIK (*koraka na mestu*): Vsi nas gledajo! General se smehlja. Srečen je, da smo se vrnili. Zdaj bo udaril po njih. Vse sem mu povedal.

MARJUTKA (*zavpije*): Kaj si mu povedal?

POROČNIK (*jo odsune od sebe in koraka mimo nje naprej, ona pa skoči k drugi odprtini, čeprav še ne ve, pri kateri ji namerava uiti*): Fantje, kar korajžno! Pa smo jih le! (*Koraka v velikem krogu.*) Ali vidite, kako se nam dekleta smehljajo? Zvečer bo šele parada, fantje! Le strumno! Ena-dva! Ena-dva! ... (*Koraka, a šteje zmeraj tiše.*)

MARJUTKA (*je tudi utrujena*): Pa korakaj, če hočeš! Vrag te pocitraj! Dovolj sem se mučila s teboj! (*Gre k ognjišču in postavi skodelico z vodo v ogenj, ki pa komaj tli. Piha.*) Noče goreti! (*Spet piha.*)

POROČNIK (*se je malo prej nenadoma ustavil. Sliši brnenje aviona in se blazno ozira za njim. Nenadoma zakriči*): Na tla! Z avionom so prišli nad nas! (*Pri tem se je že vrgel na tla.*)

MARJUTKA (*se je tako ustrašila, da jo je kar vrglo po tleh*): Ribja kuga! Daj že mir! Kri mi piješ! Ne morem več! (*Hip tišine.*) Oh zakaj ga nisem zvezala! Jevsjukov me bo postavil ob steno, če ga ne pripeljem živega v štab. (*Groza jo prevzame.*) Potlej naj umre, če hoče! Že tri dni in noči ga poslušam, pa ničesar ne razberem. (*Brska po ognju, iz oči ji kapljajo solze.*)

POROČNIK (*se je medtem začel plaziti po tleh in prišel do pušk, ki so tam ležale, ker je Marjutka takoj drugi dan plovila tri kose lesa bivše barke in naredila piramido nad ognjiščem, saj so puške bile že čisto sajaste. Poročnik zgrabi za eno in jo začudeno gleda, kakor da se spet vrača k zavesti*): Kdaj sem te izgubil, ljubica?

MARJUTKA (*se ozre in plane prestrašena za prvi steber*): Moj bog! ... (*Vrgla se je na tla.*)

POROČNIK (*je sedel in si ogleduje puško, pri tem pa včasih prisluhne svojim glasovom. Nenadoma se nasmehne, ker vidi v prividu Marjutko*): Nisi me zadela, golobička!

MARJUTKA (*v strahu šepeta*): Svoje puške sinoči nisem izpraznila.

POROČNIK: Pa le nisi mogla izviti skrivnosti iz mene!

MARJUTKA: Ti jo bodo že drugi!

POROČNIK: Kaj pa, če bi jaz zadel tebe? (*Govori na pol glasno predse, a gleda v drugo stran tako, da mu je Marjutka skoraj za hrbtom.*)

MARJUTKA (*skrije glavo med roke in se stiska k tlom.*)

POROČNIK: Kaj? ... Jaz, da sem tvoj jetnik? ... Nič več! ... Saj se ti blede, dragica! Ti si moja jetnica! ... Moja ljubljena jetnica!

MARJUTKA (*ga v strahu ne sliši, spet dvigne glavo ter se začne previdno kakor mačka plaziti proti njemu*): Samo da ga zgrabim za vrat!

POROČNIK: Nikar se mi ne izmikaj! (*Začel se je obračati in ozirati okrog sebe.*)

MARJUTKA (*se je spet potuhnila pred njim.*)

POROČNIK (*se pogovarja z Marjutko iz privida*): Kam pa hočeš? Saj imaš roke zvezane! ... K svojim? Saj jih ni več! Potolkli smo jih! Le tebi smo prizanesli, čeprav nisi bila nič kaj ljubezniva z menoj. Ali si pozabila, kako trdno si me zvezala prvo noč v taborišču? Poglej, še zdaj se mi pozna! In konec vrvi si zategnila sebi čez ramena in prsi! Se še spominjaš?

MARJUTKA (*je dvignila glavo in prisluhnila*): O, spominjam se!

POROČNIK: Hm, tiste tvoje prsi! Zakaj jih tako skrbno skrivaš za vojaško bluzo? ...

MARJUTKA: Kaj te briga!

POROČNIK: Fant ne boš nikoli! Preveč si ženska!

MARJUTKA (*kakor da se pogovarja z njim*): Pa ne zate!

POROČNIK: Jaz pa sem jih le videl!

MARJUTKA (*se smehlja*): Kaj bi jih ne videl, saj sem se slekla pred teboj!

POROČNIK: Zaspala si poleg mene in sredi noči sem ti odpel bluzo ...

MARJUTKA (*ostrmi, skoraj krikne*): Kaj? ...

POROČNIK: Z zvezanimi rokami sem ti jo odpel.

MARJUTKA (*skoraj v brezumju*): Moj bog, kaj se godi? ...

POROČNIK: Spala si kot medved.

MARJUTKA: Bila sem čisto izčrpana od marša.

POROČNIK: In potlej sem jih poljubil.

MARJUTKA (*se na pol zravna, ko da je ranjena*): Ubijem te! (*Besno ga gleda od strani.*)

POROČNIK (*se smehlja*): Gardni poročnik je poljubil revolucijo!

MARJUTKA (*sovražno*): Pes!

POROČNIK: Zjutraj pa si mislila, da si si jo odpela sama.

MARJUTKA (*v nemoči*): Pes!

POROČNIK: Vso noč sem te čutil.

MARJUTKA (*skoraj v joku*): Pes!

POROČNIK: Ali ti mene nisi?

MARJUTKA (*spet zakriči*): Ubijem te!

POROČNIK (*se je ob njenem kriku obrnil proti njej in vstal. Zdaj si zreta strmo iz oči v oči kot dvoje bitij, ki bosta vsak čas planili drugo na drugo.*)

MARJUTKA (*je v pogledu otrpnila. Trenutek tišine, le morje šumi in veter piha.*)

POROČNIK (*jo gleda ko čudo. Puško je naperil proti njej*): Kdo si?

MARJUTKA (*komaj slišno, v jezi in skoraj v solzah, obupno ukazuje*): Daj mi puško! (*Veter spet zatuli, da zaškripljejo kozolčeva rebra.*)

POROČNIK (*se ozira okrog sebe*): Hladno je!

MARJUTKA (*skoraj jecljajoče*): Daj mi puško!

POROČNIK (*zase*): General je ukazal, da te moramo jutri zjutraj ustreliti.

MARJUTKA (*v obupu*): Moj bog, kaj naj storim?

POROČNIK (*boža puško*): Mislil sem, da te nikoli več ne bom božal!

MARJUTKA (*s strašnim očitkom vesti*): Zakaj sem mu zaupala?

POROČNIK (*ves zamaknjen v svoj privid*): Stražiti te moram. Za kazen, ker sem se dal ujeti od tebe!

MARJUTKA (*zase*): Ko bi mogla vsaj do onih dveh pušk!

POROČNIK: Ne morem te spustiti!

MARJUTKA: Mogoče pa nima moje!

POROČNIK: Ukaz je ukaz!

MARJUTKA: Sicer pa ga ne smem ustreliti!

POROČNIK: Tudi ti me nisi hotela spustiti!

MARJUTKA (*se nenadoma spomni*): Tam je vrv! (*Srečna, ker je našla odrešilno misel.*)

POROČNIK: General je rekel, da imam premehko srce!

MARJUTKA: Z zanjko ga napadem! (*Oprezno se pomika proti vrvi.*)

POROČNIK: Zakaj sva se srečala?

MARJUTKA (*je prišla do vrvi. Z vrojo v roki oprezuje proti njemu. Sopraštvo gori v njej*): Ko ga bodo zaslišali, ga ustrelim sama! Nikoli ne pozabim teh muk!

POROČNIK (*se je nenadoma obrnil v drugo stran. Rezko*): Nikamor ne hodi, sicer te ustrelim! (*Repetira puško in gleda strmo v praznoto predse.*)

MARJUTKA (*je skočila spet za steber*): Če me spozna, me ustrelí! (*Blazno izbulji oči.*)

POROČNIK (*skoči in se obrne tako, da sicer nima Marjutke neposredno pred seboj, marveč ob strani, toda s puško grozi neusmiljeno*): Prosim te, ne premakni se niti za korak več!

MARJUTKA (*se je v strahu zarila v tla.*)

POROČNIK (*ostro*): General me obesi, če uideš!

MARJUTKA (*blazno zaopije in se požene do prvega stebra. Njene moči so pri kraju*): Na pomoč, Jevsjukov!

POROČNIK (*ki ga je njen krik vrgel iz enih prividov v druge*): To si ti?

MARJUTKA (*se je naslonila izmučena na steber, zaprla je oči in šepeče*): Ne bojim se več! (*Spusti prv.*) Ubij me! (*Zruši se nezavestna.*)

POROČNIK (*ne ve ne kod ne kam. Od Marjutke se je izgubil med šumenje valov, spustil puško k nogam in zre nepremično v nevidne daljave. Bridko in odpovedujoče*):

Luna je utonila
v sinjem valu.
Sirena smrt pleše kankan.
Aralsko morje.
Šakali na otoku Kelmes Barsu.
Sam. Sam. Sam.

MARJUTKA (*se je na pol zraavnala in se kleče naslonila na steber. Vsa je spremenjena in živi le v podzavesti. Udala se je v usodo. Čuti se krivo. Z ljubeznivim nasmeškom, čeprav njen pogled predira vse stene*): Zakaj sta se mi skrila, Vjahirij in Semjani?

POROČNIK: Val se je ob valu razbil!

MARJUTKA (*je vstala in proseče gleda v prividu ledeni obraz Jevsjukova*): Odpusti mi, Jevsjukov!

POROČNIK (*v svetu svojih smrtnih blodenj*):

Sam si grob kopljem.
Sam se vanj položim.

MARJUTKA (*nedolžno, trpko*): Nikoli še nisem nikogar ljubila.

POROČNIK: Sam svoj mrlič.

Sam svoj grobar.

MARJUTKA (*vdano in mirno, ker so njeni računi sklenjeni*): Sprejem smrt, Jevsjukov! Pojdim! (*Gre počasi.*)

POROČNIK: Morje zvoni k pogrebu.

Sonce vriska.

(*Dva človeka sta, ki hodita vsak svojo trnovo pot.*)

MARJUTKA (*v počasnem, turobnem koraku poje, iz oči pa ji lijo solze, ker sliši v prisluhu napeve revolucije*):

Naj vihre rdeče
ves svet raziskrijo.
S smrtjo svoboda
utira si pot.

POROČNIK: Bom, vaše visoko blagorodje! (*Pripravi puško za strel.*)

MARJUTKA (*bolj govori ko poje*):

Marjutko tovariši
v srcé ustrelijo.
Revolucija zgrne te
v svojo perot. (*Onemi v smrtni grozi.*)

POROČNIK (*meri proti Marjutki. Smrtna tišina. Čez hip.*) Ne vidim je ... Kje je? (*Obrača se počasi kot lovec za ptico, a spet obstane.*)

MARJUTKA: Jevsjukov, dobro meri! Enainštirideseti sem jaz! (*Solze ji zalijejo oči, v njenem prividu počijo puške in ko mrtva se zruši.*)

POROČNIK (*spusti puško*): Odletela je, oče! Odletela golobička!

MARJUTKA (*se je zarila v tla, telo ji trzne in nenadoma brezupno zajoče.*)

POROČNIK (*jo gleda, strmi, kakor da se mu nekaj svita, poklekne k njej ter jo začne božati. Marjutka zaspi. Valovi šumijo. Poročnik topo zre predse*):

Fant je smrt poljubil.
Mrtva sta oba.

(*Prime jo za razpuščene lase in dviga počasi njeno glavo k sebi, kakor da dviga glavo mrtvega dekleta. Stisne jo v svoje naročje in otrpne. Oči so se mu zazrle v neskončne daljine. Veter spet veje in morje buči skrivnostno in grozljivo, toda vmes se ujamejo nežni zvoki kakor pesem hrepenčih siren, ki se vzpenjajo in potapljajo. Poročnik in Marjutka sta nekaj hipov v tej muziki morja in vetra negibna kot kipa.*)

MARJUTKA (*odpre oči in ga začudena gleda, saj se je zdramila iz težkih sanj in pošastnih prividov. Ne more se znajti*): Ali sem zaspala?

POROČNIK (*jo spet boža*): General je ukazal.

MARJUTKA (*se ozre začudeno vanj*): Kaj me nisi ustrelil? (*Izviije se mu iz rok in se ozira okrog.*)

POROČNIK: Zebe me! (*Stisne roke k telesu in začne v mrazu drhteti.*)

MARJUTKA (*komaj slišno*): Kje je puška? (*Zagleda jo, plane tja in jo zgrabi*): Moja je! (*Dih ji je kar zastal.*)

POROČNIK (*je ne vidi*): Zebe me! Zebe!

MARJUTKA (*utrujena*): Vrti se mi! ...

POROČNIK (*obupno zavpije*): Rešite me! ... (*Zre blazno predse.*)

MARJUTKA (*ga pogleda, nato si šepče*): Vzdržati, vzdržati, vzdržati ... Ribja kuga!

POROČNIK (*nenadoma ves raznežen*): Zakaj mi ne daš odeje, mama?

MARJUTKA (*nezaupljivo, hladno, ker ni pozabila muk, ki ji jih je prizadejal*): Saj te bom jaz pokrila! Samo... (*Spomni se, da lahko spet zdivja.*) Prej te bom zvezala! (*Zveže naglo vrvo v zanjko, ki mu jo bo orgla čez glavo in prsi.*)

POROČNIK (*nemočno*): Zmrznil bom!

MARJUTKA (*mu naglo vrže z zadnjimi močmi zanjko čez glavo in prsi, z ostalim koncem pa mu povije roke in noge*): Ne boš me več strašil! Pa tudi ušel mi ne boš! (*Ne da bi pustila konec vrvi, se skloni po oba plašča in ju pritegne k sebi.*)

POROČNIK (*topo predse*): Umrl bom!

MARJUTKA: Ne boš! Ne smeš! Ali pa umreva oba! (*Za vzglavje mu je položila svojo torbo.*) Lezi!

POROČNIK (*se ne premakne*): Zakaj ne sije sonce?

MARJUTKA (*materinsko dobrotno*): Lezi lepo in zaspi! Vse bo še dobro! (*Pokrije ga z njegovim plaščem.*)

POROČNIK: Ničesar jim nisem povedal, vaše visoko blagorodje!

MARJUTKA (*si veže vrvo čez ramena in prsi*): Vse jim boš povedal, dravec, vse! Moral boš! (*Vzela je njegovo glavo v svoje naročje. Premagalo jo je.*)

POROČNIK (*kakor da čuti, da je v varnih, ljubeznivih rokah, sanja o nekdanjih, lepih hipih*): Lepo igrajo!... Violina!... Čajkovski!

MARJUTKA (*ga sočutno gleda*): Kar naprej se mu blede... (*Spet jo zajame strah.*) Saj mi bo še umrl!... (*Pogleda ga dobrotno in toplo.*) Oh, ti nesreča moja! (*Sklonila se je k njemu in gleda njegove motne oči.*) Gleda me, a me ne vidi! (*Narahlo poboža razmršene poročnikove lase.*) Zaspi! (*Poboža ga po čelu.*) Zapri oči! (*Mu gre z roko čez oči, in ko jo odmakne, vidi, da jih je zaprl.*) O ti norček moj sinjeoki! (*Nežno ga gleda, nato ga rahlo poljubi na oči in ga za hip stisne k sebi.*) Kako te bom pozdravila? (*Vzdihne, si vrže konec vrvi čez vrat in ramo, nato se pleže k njemu ter vrže čez njega in sebe še svoj plašč.*) Stisni se k meni, da se boš pogrel! (*V resnici se stisne ona k njemu.*) Sicer zmrzneva! (*Na pol v spanju:*) Zmučil si me!

(*Obeh takoj zmanjka. Morje. Veter. Neizmerna samota brez konca in kraja.*)